

ANALÝZA VPLYVU ZMLUVNÝCH POKÚT NA VÝSLEDOK HOSPODÁRENIA V ÚČTOVNÍCTVE SLOVENSÝCH PODNIKATEĽOV

Impact analysis of contractual penalties in results of Slovak entrepreneurs accounting

Sylvia Kastlerová, Mária Vépyová

Zabezpečenie plnenia záväzkov je najdôležitejší, ale aj najúčinnější spôsob ochrany účastníkov záväzkových vzťahov, preto sa mu v právnej úprave SR venuje mimoriadna pozornosť. Ako zabezpečovací inštitút je v súčasnosti v Slovenskej republike upravený v Občianskom zákonníku [3; §§ 540 – 545], v Obchodnom zákonníku [4; §§ 300 – 302]. V rámci platnej národnej právnej úpravy najvýznamnejšími prostriedkami ochrany sú zákonom ustanovené sankcie za nesplnenie záväzkov, ako aj možnosť domáhať sa ochrany svojich práv, t. j. splnenia záväzku právnou cestou. Cieľom zabezpečenia záväzkov je posilniť postavenie veriteľa pri uplatňovaní svojich nárokov zo zmluvného vzťahu v štádiu vzniku a existencie záväzku, a aj vtedy, keď je jeho právo ohrozené alebo porušené. Mechanizmus zabezpečenia sa aktivuje v okamihu, keď dlžník riadne a včas nesplní zabezpečené povinnosti. Funkciou právnych prostriedkov je posilniť postavenie veriteľa, a tým zabezpečiť splnenie jeho pohľadávky.

Zo zabezpečovacích inštitútov má osobitnú povahu **zmluvná pokuta**, zabezpečenie ktorej nemá osobný charakter (nepristupuje náhradný dlžník), ani vecný charakter (nie je spätá s konkrétnou vecou). Podstatou zmluvnej pokuty je, že v dôsledku porušenia povinnosti, ktorú zmluvná pokuta zabezpečuje, sa záväzok dlžníka zvyšuje o zmluvnú pokutu, teda zmluvná pokuta je závislá od hlavného záväzku, ktorý zabezpečuje.

Účelom zmluvnej pokuty je donútiť dlžníka pod hrozbou majetkovej sankcie k riadnemu splneniu záväzkového vzťahu. Zmluvná pokuta je predovšetkým hrozbou dlžníkovi, že pokiaľ nesplní svoju zmluvnú povinnosť, vznikne mu povinnosť poskytnúť pre tento prípad dojednané plnenie, t. j. pokutu. Zaplatením zmluvnej pokuty nezaniká záväzok zabezpečený zmluvnou pokutou [3; § 545 ods. 1]. Okrem toho, že posilňuje postavenie veriteľa v prípade porušenia zmluvnej povinnosti zo strany dlžníka, má aj preventívnu funkciu, lebo ak bude zabezpečená povinnosť splnená, tak funkcia zmluvnej pokuty zanikne.

Zmluvná pokuta je dohodou určené plnenie taxatívne v pisomnej forme pre prípad porušenia zabezpečenej povinnosti, ktoré je oprávnenému subjektu povinný poskytnúť ten, kto zabezpečenú povinnosť poruší. Môže byť dohodnutá aj v inej ako peňažnej forme, zmluvná pokuta dojednaná v nepeňažnej forme však musí byť ocenená v peniazoch [3; § 544 ods. 2], pričom nepeňažné plnenie musí byť ocenené cenami bežne používanými v mieste a v čase plnenia alebo spotreby, a to podľa druhu, kvality, prípadne miery opotrebenia predmetného plnenia [2; § 2 písm. c]. Výška zmluvnej pokuty závisí výlučne od vôle zmluvných strán, avšak nemá byť v rozpore s dobrými mravmi alebo so zásadami poctivého obchodného styku. Dobré mravy sú charakterizované ako obvyklé, poctivé a spravodlivé správanie, ktoré zodpovedá základným, v spoločnosti prevládajúcim morálnym zásadám.

Veriteľ má právo uplatniť zmluvnú pokutu, len ak dlžník je zodpovedný za nevyrovnanie záväzku, preto je nutné najskôr skúmať, či dlžník nesplnil svoj záväzok z dôvodov, ktoré nemohol ovplyvniť, čo musí dlžník dokázať [3; § 420 ods. 3] (napríklad nemôže za to, že nesplnil svoj záväzok dodať pšenicu, lebo úroda pšenice nesplňala parametre potravinárskej

pšenice) - ide o subjektívny princíp [3; § 545 ods. 3]. Avšak v obchodných vzťahoch sa uplatnenie zmluvnej pokuty môže sprísniť tým, že sa vylúčia subjektívne dôvody a konkrétnu povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu si obchodní partneri upravujú bez ohľadu na dôvod zavinenia – ide objektívny princíp, v ktorom sa nebude brať zreteľ na zavinenie povinného – tento princíp preferuje Obchodný zákonník (narozdiel od Občianskeho zákonníka) [4; § 300].

V účtovníctve podnikateľského subjektu zmluvná pokuta sa na základe príslušného účtovného a daňového dokladu (obchodná zmluva) účtuje u veriteľa v prospech účtu 644 – Zmluvné pokuty, penále a úroky z omeškania so súvzťažným zápisom na príslušný účet pohľadávok (krátkodobých alebo dlhodobých) alebo peňažných účtov; u dlžníka na ťarchu nákladového účtu 544 - Zmluvné pokuty, penále a úroky z omeškania [6; § 68 ods. 4] bez ohľadu na to, či došlo k platbe alebo nie, so súvzťažným zápisom na príslušný účet záväzkov (krátkodobých alebo dlhodobých) alebo peňažných účtov. Týmto sa ovplyvňuje výsledok hospodárenia z bežnej činnosti, a aj celý výsledok hospodárenia zúčastnených účtovných jednotiek.

Účtovná jednotka účtuje a vykazuje účtovné prípady v účtovnom období, s ktorým časovo a vecne súvisia [1; § 3 ods. 1], t. j. náklady a výnosy účtuje v účtovnom období, v ktorom vznikli; tento aktuálny princíp upresňujú postupy účtovania, v ktorých sú ale uvedené aj výnimky [6; § 56 ods. 6] - v nich je taxatívne uvedené, ktoré náklady sa časovo nerozlišujú, a medzi ne patria práve aj pokuty.

Výsledok hospodárenia účtovnej jednotky pred zdanením sa pre účely zistenia dane z príjmov transformuje mimo systému účtovníctva na základ dane z príjmov. Podľa Zákona o dani z príjmov [2; § 17 ods. 19] zmluvné pokuty sa zahrnú do základu dane z príjmov u veriteľa až po prijatí úhrady alebo u dlžníka až po ich zaplatení.

Zmluvná pokuta vzniká na základe dvojstranného, prípadne viacstranného písomného právneho úkonu. Záväzok zaplatiť zmluvnú pokutu nemôže vzniknúť z jednostranného právneho úkonu; napríklad veriteľ pri omeškaní úhrady dlžníka vyzve dlžníka, aby plnil v dodatočnej lehote a zároveň mu oznámi, že v prípade nedodržania uvedenej lehoty mu bude účtovať zmluvnú pokutu vo výške 0,5 % denne z nezaplátenej sumy až do úplnej úhrady záväzku. Takého jednostranné vyhlásenie veriteľa v prípade nesplnenia v dodatočnej lehote nezakladá povinnosť dlžníka uhradiť zmluvnú pokutu; chýba tu konsenzus – dohoda zmluvných strán a obligatórna písomne uzavretá dohoda. Nedodržanie písomnej formy má za následok absolútnu neplatnosť právneho úkonu. Z tohto dôvodu účtovná jednotka (veriteľ, aj dlžník) pred zaúčtovaním zmluvnej pokuty musí dôkladne preštudovať všetky účtovné a daňové doklady, preskúmať ich právnu relevantnosť, etický kódex obchodovania, dobré mravy, aby účtovná jednotka nesprávnym právnym posúdením a účtovaním nesprávne neovplyvnila výsledok hospodárenia, základ dane z príjmov, ale aj výšku daňovej povinnosti účtovnej jednotky ako daňovníka dane z príjmov.

Abstrakt

Analýza problematiky zabezpečovacieho inštitútu zmluvnej pokuty je právnym, účtovným a daňovým problémom slovenských podnikateľov z dôvodu legislatívnej neistoty, zodpovednosti a nejednoznačnosti posudzovania oprávnenosti predpisovania zmluvných pokút veriteľom a relevantnej úhrady dlžníkom. Spornosť právnych noriem, ktoré upravujú problematiku zabezpečovacích inštitútov, spôsobuje zhoršovanie obchodných vzťahov, časovo a finančne náročné súdne spory a tým zhoršovanie cash flow účtovnej jednotky, a v podvojnom účtovníctve podnikateľa rôzne zistenie a vykázanie nielen výsledku

hospodárenia, ale aj základu dane z príjmov a daňovej povinnosti dane z príjmov. V záujme predchádzania nepriaznivých dôsledkov v podnikaní je potrebné problematiku zmluvných pokút legislatívne upresniť a zjednotiť.

Kľúčové slová: zabezpečovací inštitút, zmluvná pokuta, veriteľ, dlžník, výsledok hospodárenia, základ dane z príjmov

Summary

Analysis of the contractual penalty is legal, accounting and tax issue of Slovak businessmen because of legal uncertainty, and ambiguity of responsibility for assessing the eligibility of prescribing creditor contractual penalties and reimbursement of the relevant borrower. Contentiousness of laws governing the issue of security institutes, causing deterioration of trade relations, time and costly litigation and the deterioration of cashflows of the entity, and its supports detection and recognition not only financial results, but also the income tax base and tax liability in double entry accounting. In order to avoid adverse effects on business, the issue of contractual penalties should be simplified and clarified.

Key words: contractual penalty, creditor, debtor, profit, tax base

JEL klasifikácia: M40

Použitá literatúra

- [1] Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.
- [2] Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov
- [3] Občiansky zákonník – Zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov
- [4] Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
- [5] Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky č.23054/2002-92 zo 16. decembra 2002, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva
- [6] <http://www.finance.gov.sk>, www.mfsr.sk, www.drsr.sk

Kontakt

Sylvia Kastlerová, Ing., PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemská 1/b, 852 35 Bratislava, tel: +421 2 67295766 kastlero@euba.sk

Mária Vépyová, Ing., PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI EU v Bratislave, Dolnozemská 1/b, 852 35 Bratislava, tel: +421 2 67295766 vepyova@euba.sk